

MULTIKULTURNÍ DIALOG V MONOLOGU O VAGÍNÁCH / Zuzana Uhde

Divadelní představení *Monology vagíny* Evy Ensler bylo uvedeno již v řadě zemí po celém světě, ve kterých odstartovalo diskusi ohledně postavení žen ve společnosti, vztahu společnosti k ženskému tělu a k ženské sexualitě. Přestože kniha sama působí fragmentovaně a zejména v doslovu o iniciativě V-Day příliš sentimentálně, divadelní představení nabízí působivý zážitek skrze odlišné pohledy na pokroucené vnímání ženské existence. Scénář je založen na rozhovorech Eve Ensler s ženami různého věku, rasy, národnosti či náboženského vyznání, které odkrývají společenské mýty a tabu zahalující vagínu do temnoty a nevědomosti. Multikulturní dialog, který Ensler zprostředkovává, můžeme proto ocenit jako otevření společenského prostoru ženám, jejich zkušenostem a tužbám, otevření diskuse o ženách a jejich postavení v současné společnosti, jejich právech a útlaku, kterému jsou všude na světě vystaveny.

Ačkoli se novinové stánky plní pornočasopisy, v nichž se to hemží záplavou možných pojmenování vagíny, samy ženy jsou v mnoha případech nečekanou nutností pojmenovat svoji vagínu zaraženy. Ensler ovšem ve své hře nevyužívá sexuální objektivizace žen a jejich pohlavních orgánů, usiluje naopak o veřejné představení vagíny v její rozmanitosti a přirozenosti. Mluví o tom, že „nemůžete milovat vagínu, pokud nemilujete chlupy“, o porodu, o masturbaci a orgasmu, o znásilnění, zkušenosti žen se svým pohlavím a představě mužů o ženském pohlaví, čímž se dostává k jádru mnoha nedorozumění mezi muži a ženami. Spíše než jako oslavu ženství je možná vhodnější vnímat představení *Monology vagíny* jako kritiku a obžalobu společnosti, která umlčuje celou polovinu lidstva. Na základě subjektivních výpovědí Ensler vytváří společensky angažovaný text, který vypovídá o stavu současné společnosti. Ačkoli základním kamenem jsou výpovědi žen žijících v západní společnosti, jejichž prostřednictvím autor-

ka formuluje kritiku Západu, Ensler usiluje o mezikulturní dialog a zprostředkování zkušenosti všech žen. Pomocí divadelního textu tak podává svědectví o znásilňování žen, jež bylo součástí válečné strategie během války v bývalé Jugoslávii, dotýká se tématu ženské klitoridektomie a mrzačení vagín, upozorňuje na spojitosti sexuálního násilí páchaného na ženách s chudobou, která celosvětově postihuje obzvláště ženy. Tváří v tvář porušování ženských práv a sexuálnímu násilí páchanému na ženách divák nechává naslouchat vyprávění žen o jejich tužbách a bolestech, lásce a zlosti, naději a ponížení. Představuje ženy jako oběti patriarchálního systému, které se ovšem prostřednictvím příběhů o vagínách bouří proti svazující tradici a bezpráví. Jako výtku bychom ale mohli dodat, že zpočátku se slibně rozvíjející multikulturní výzva je v průběhu představení nedostatečně rozvinuta a končí pouze v náznamech rozmanitých forem zneuznání, kterému ženy různých kultur čelí.

Ensler využívá narativní složky k upozornění na bezpráví, které je na ženách pácháno. Prostřednictvím vyprávění příběhů umožňuje ženám alespoň z části překonat své potlačené pocity a nenávist ke svému vlastnímu tělu, čímž zároveň přispívají k veřejné artikulaci zásadních společenských problémů týkajících se ženských práv a postavení žen v dnešní společnosti. Alarmujícím faktem, na který *Monology vagíny* upozorňují, je používání vagíny jako prostředku k psychickému či fyzickému násilí na ženách. Vnímání vagíny ve společnosti lze tedy charakterizovat dvěma extrémy, na jedné straně je zneužívána ve zvěcnělé podobě jako nástroj útlaku žen, na straně druhé je ale vnímána jako posvátné a nedotknutelné místo zrození zahalené mýty a tajemným mlčením. Tabuizace vagíny a intimního prožívání žen činí společnost slepou ke každodenní diskriminaci žen z důvodů jejich biologické konstituce, jíž je ospravedlňováno reálně nerovné postavení žen. Tento kritický náboj Mo-

EVROPSKÝ DEN ŽEN – 8. BŘEZNA 2005 / Zuzana Uhde

U příležitosti mezinárodního dne žen uspořádalo Francouzské velvyslanectví v České republice ve spolupráci s evropským komisařem pro zaměstnanost, sociální věci a rovné příležitosti a stálým zastoupením Evropské komise v ČR, s ministerstvy práce a sociálních věcí, financí, obrany a zemědělství ČR, Evropským lobby žen (EWL) a členy občanských sdružení studijní den v Evropském domě v Praze. Setkání bylo věnováno tématu rovnosti mužů a žen z hlediska jeho významu pro budování nové Evropy i pro udržitelný rozvoj a podporu humanity a solidarity na rovině globální. Jednoznačně bylo vyzdviženo, že otázka rovných příležitostí mužů a žen je jednou z hlavních priorit politiky Evropské unie na evropské úrovni i celosvětově s ohledem na proces reafirmace Pekingské deklarace a Pekingské akční platformy „Peking + 10“.

V úvodu zazněla poznámka k historii mezinárodního dne žen, ve které Michaela Marksová-Tominová zdůraznila jeho obecný význam bez spojitosti s komunistickou ideologií. Tento den ženám sloužil především jako příležitost k poukázání na nespravedlivé a nerovné podmínky, ve kterých ženy všude na světě žijí a které se rozhodně nestaly pouze historickým faktem. V roce 2000 tak byly například uspořádány protesty adresované mezinárodnímu společenství proti porušování lidských práv na ženách v Afghánistánu. V České republice ale tento den nese neustále nános komunistických karafiátových oslav, jež znevažují jeho význam jako dne boje za rovnost mužů a žen, která je zásadním parametrem pokroku lidstva.

Dva dopolední panely byly věnovány tématu úlohy Evropské unie v prosazování rovnoprávnosti žen a mužů. První z nich se zaměřil na představení evropské legislativy ukotvující principy nediskriminace a rovných příležitostí mužů a žen. Kristin Schreiber,

nologů vagíny se odrazil v založení hnutí V-Day, které od roku 1998 shromažďuje finanční prostředky na celosvětový boj proti násilí na ženách. Rovněž v České republice našlo toto poselství svou odezvu; letos proběhl v Brně již třetí ročník benefičních představení divadelní hry *Monology vagíny*, jehož výtěžek byl věnován azylovému bydlení pro ženy, které se staly oběťmi násilí. Jednou z otázek, kterou tudíž *Monology vagíny* nastolují je spojení „vaginálních příběhů“ s feministickým bojem za ženská práva, nicméně řešení problémů rovného příjmu, rovného rozdělení rodinných povinností, rovné participace na životě společnosti či násilí na ženách nelze zcela oddělit od práva na sexuální sebevyjádření a uspokojení. Aby žena sama sebe nahlížela jako aktivní bytost, musí překonat objektivizaci vlastního těla jako prostředku k uspokojení druhých. *Monology vagíny* proto jsou jednoznačně hrou s feministickým podtextem a souzní s feministickým úsilím o dialog napříč společnostmi rozdělenou podle nejrůznějších kategorií.

Monology vagíny se od doby svého vzniku v roce 1996 staly živoucím manifestem za zrovnoprávnění žen. Postupně autorka doplňovala další *monology* (resp. *dialogy*) s ženami různých kultur a národností, s různými problémy a životní zkušenostmi. Ačkoli *Monology vagíny* vznikly již před několika lety, drobné obměny této hry umožňují, aby se stále vyjadřovala k aktuálním společenským tématům. Škoda jen, že do české inscenace nebyl doplněn později dopsaný monolog muslimské ženy nazvaný „Pod burkou“. Na problematiku multikulturalismu se ale zaměřil letošní ročník V-

-Day, který s odkazem na okupaci Iráku Spojenými státy poukázal na s tím spojené neutěšené podmínky iráckých žen. Spontánně vyznívající text *Monology vagíny* byl následován vlnou solidarity žen, které se spojily ve snaze odstranit příčiny násilí na ženách. Teoretická i praktická potřeba propojit nový feministický boj za práva žen a překonání exkluze žen s cíly globální spravedlnosti se může opírat o takovéto subjektivní formulace každodenní morální zkušenosti, které vypovídají o obecných mechanismech formování ženské identity a mohou přispět k uznání žen.

Monology vagíny jsou působivým a originálním představením, které otevírá divákům cestu sebepoznání a sebe-reflexe, provokativním způsobem je nutí zamyslet se nad problémem žen s přijetím vlastního těla a problémem sexuálního násilí, kterému je zejména ze strany mužů vystaveno znepokojující procento žen a dívek. Představení by však rozhodně prospělo, kdyby byl věnován větší prostor zkušenosti žen mimo západní kulturu, čímž by *Monology vagíny* intenzivněji přispěly k porozumění mezi kulturami. Ačkoli tedy inscenaci nemůžeme přejít bez výhrad, zaslouží si pozornost právě díky kritické reflexi společnosti a výzvě k upevnění solidarity mezi muži a ženami.

Zdroj:

představení *Monology Vagíny*, hrají: Dáša Bláhová, Míša Sajlerová, Anna Polívková, scénář: Eve Ensler, režie: Irena Žantovská

Ensler, E. 2002. *Vagina monology*. Praha: Pragma.

BECKOVA JINÁ MODERNA / Ondřej Lánský

BECK, U. 2004. *RIZIKOVÁ SPOLEČNOST. NA CESTĚ K JINÉ MODERNĚ*.

PŘEKL. O. VOKOČ, PRAHA: SLON.

Slavná kniha *Riziková společnost*, kterou v minulém roce v českém jazyce vydal s více než dvacetiletým zpožděním SLON, je klíčovou publikací současného německého socio-

loga Ulricha Becka, který patří mezi nejvýznamnější autory tzv. *druhé moderny*. Beck svým přístupem ke společnosti rozvíjí již od poloviny 80. let svébytnou kritickou teorii

vedoucí kanceláře Vladimíra Špidly, seznámila zúčastněné se strategiemi Evropské unie k podpoře rovných příležitostí mužů a žen a základními okruhy, na které je v otázce rovnosti kladen důraz. S postupujícími změnami legislativy je nutné především sledovat nesrovnalosti mezi formální a reálnou rovností, která se neustále projevuje v ekonomické oblasti, oblasti politické reprezentace a občanské participace, reálného prosazování rovných sociálních práv a jistot, rovnosti šancí na sebeurčení v občanském životě i přetrvávajícím stereotypním definováním genderových rolí. Na tento příspěvek navázaly za českou stranu senátorka ze ČSSD Alena Gajdůšková a Klára Jiráková z oddělení pro genderovou rovnost ministerstva práce a sociálních věcí, které shrnuly nejzásadnější změny v české legislativě v souvislosti s implementací směrnic a akčních plánů Evropské unie do právního řádu ČR. V závěru vystoupila Micheline Galabert z Asociace žen jižní Evropy, jež na příkladě situace v jižní Evropě ukázala podobnosti a rozdíly v procesu prosazování rovných příležitostí v závislosti na kulturních a náboženských tradicích a společenském myšlení.

Druhý dopolední panel tematizoval probíhající proces revize a aktualizace Pekingské deklarace a Pekingské akční platformy na 49. zasedání Komise OSN pro postavení žen (Peking + 10). Vystoupila v něm ředitelka nadace Gender studies Alena Králíková, regionální koordinátorka pro střední Evropu Lenka Šimerská a Isabela Mihalache, romská koordinátorka Evropské lobby žen. Ve velmi zajímavých příspěvcích byla zdůrazňována zejména nutnost spolupráce a kolektivní zodpovědnost za situaci žen, dodržování lidských práv a prosazování rovnosti žen a mužů. Byl rovněž ohodnocen význam Evropské unie, která se zásadním způsobem postavila za rozšiřování práv a prosazení globálního hodnocení postavení žen a genderové rovnosti. Od podepsání dohody na 4. mezinárodní konferenci o ženách 189 státy v roce 1995 se významně zvýšil také vliv občanských organizací, které představují jiný pohled na tyto otázky než vládní hodnocení. V roce 2000 při hodnocení Pekingské deklarace „Peking + 5“ se například koalice KARAT sdružující neziskové organizace střední

moderního vývoje západní společnosti. V tomto směru je to právě tato Beckova kniha, která stojí na počátku nového chápání vztahů mezi lidskou společností a přírodou. Toto nové chápání se v zásadě snaží především reflektovat meze vývoje lidské společnosti, které si sama tato společnost svou činností vytváří, a to v kontextu nových rizikových situací druhé poloviny 20. století (za všechny: hrozba ničivých havárií podobných událostem v jaderné elektrárně v Černobylu). V této knize Beck poprvé rozvíjí své pojetí, která sociologickému bádání poskytují zajímavé kategorie pro teoretické i empirické zkoumání soudobé západní společnosti. Rozsah zkoumání knihy *Riziková společnost* se pohybuje na pomezí několika předmětů různých sociologických disciplín. Beck se zabývá prací, civilizací, globalizací, individualizací jako specifickým moderním způsobem zespolečnění a konečně věděním, kterému se Beck ve své kritice současné vědy (jako sociálního nositele vědění) a jejím sociálním funkcím věnuje s palčivou důsledností.

Nicméně základním ohniskem nejobecnějšího zájmu Ulricha Becka je aktuální vývoj současné moderní společnosti ve své systémové komplexitě, ale s ohledem na jeho konkrétní historickou perspektivu. Samotnou modernu jako vrcholnou fázi vývoje západní společnosti odmítá Beck formulovat a zkoumat jako koherentní výsledek vývoje moderní společnosti započatý v lůně 19. století a pokračující stoletím 20. až do současnosti. Beck se naopak snaží postihnout její specifické vývojové trendy minulosti, současnosti, ale především nejbližší možné extrapolovatelné budoucnosti, a vystihnout tak nejlépe základní relativně nový prvek prosazující se v moderních společnostech v posledních desetiletích. Tímto prvkem je skutečnost, že vedle produkce a distribuce bohatství dochází v podmínkách moderní společnosti i k produkci a rozdělování rizik. V tomto smyslu nelze podle Becka současné vývojové trendy (od dějin 19. století tolik odlišné; např. v konkrétním vývoji genderových nerovností, rodiny, světa práce, vědy atd.)

nijak jednoznačně interpretovat ve výhradních kategoriích „tradičních“ sociologických teoretiků moderny (Marx, Weber, Sombart aj.). Ústřední Beckova teze totiž zní: současná společnost není nadále vysvětlitelná kontextem vývoje jednoduché moderny (od 19. století), ale naopak je vysvětlitelná pouze teoretickým přijetím a vysvětlením sociologicky zjistitelných skutečností, které naznačují nástup jiného typu moderny. V tomto smyslu tedy Beck nachází v období moderny dvě různé vývojové fáze: jednoduchou modernu a modernu reflexivní. Takové přesvědčení vyrůstá z náhledu, že rostoucí množství problémů současné společnosti má svůj původ mimo jiné i v sociálně uskutečňovaném vědeckém a politickém programu moderny 19. a počátku 20. století (moderna 19. století radila např. více trhu, více techniky, více vzdělání, ale v současnosti se objevují takové problémy, které jsou spjaté právě s těmito „radami“: ekologická krize, přílišná diferenciací subsystémů nebo funkční devalvace vzdělání jako základního institucionálního rámce principu výkonu atd.). Tyto problémy potom Beck souhrnně označuje jako rizika, která jsou imanentně spjatá s modernizačním procesem vývoje především západních společností (pomiňme na tomto místě otázku globalizace). Právě tento charakter současné společnosti, že totiž současná politika a věda je konfrontována s vlastními produkty jako nejpálčivějšími problémy (riziky), je možné označit jako reflexivní charakter druhé moderny (resp. jako rizikovost současné společnosti), a poskytuje tak podle Becka jméno celému zkoumanému dějinnému procesu (resp. současnému stavu společnosti). Taková tvrzení jsou potom imanentními východisky i faktickými důsledky úvah provedených Beckem v *Rizikové společnosti*.

Beckovo sociologické zkoumání je orientováno na několik základních aspektů, které je schopen v současné společnosti vypořádat jako nejdůležitější pro zkoumání hlavních charakteristik rizikové společnosti. Jsou jimi např. hranice kontextu stratifikačních rozlišení (třídy a stavy), proces individualizace, moment masové nezaměstnanosti jako fun-

a východní Evropy zasadila za reprezentaci a otevření otázek specifických pro ženy z postsocialistických zemí, jejichž zájmy nebyly na mezinárodní úrovni dostatečně reprezentovány. Na letošním zasedání bylo hlavním bodem sporu navrhované právo na umělé přerušování těhotenství, proti kterému se postavily zejména USA, Vatikán a další konzervativní skupiny. USA tak potvrdily svou politiku podceňování a odmítání mezinárodních lidskoprávních závazků a multilaterálních mechanismů uzavírání mezinárodních dohod. Na závěr bych upozornila, že prosazování rovnosti sleduje OSN ve 12 kritických oblastech: chudoba žen, nerovný přístup ke vzdělání, nerovný přístup ke zdravotní péči a službám, násilí na ženách, důsledky válek a jiných konfliktů na ženy, ekonomická nerovnost, nerovné zastoupení žen v mocenských a rozhodovacích orgánech, nedostatečné mechanismy pro podporu sebezboje žen, genderově nerovné prosazování a do držování lidských práv, stereotypní prezentace žen v médiích a nerovný přístup k nim, genderově nerovný vliv na rozdělování přírodních zdrojů a vliv na ochranu životního prostředí, diskriminace a násilí na dívkách.

Odpolední blok byl věnován otázce genderové rovnosti v praxi, politice gender mainstreamingu a praktickým nástrojům jeho prosazování. Ze zahraničních expertů vystoupili Alain Laferté z univerzity v Lille ve Francii a Joachim Hülsmann z Německa, kteří představili partnerský francouzsko-německo-slovenský twinningový projekt implementace genderové politiky a postupů v administrativě. Příklad pozitivní praxe gender mainstreamingu prezentovala Monica Silvell, zástupkyně ředitele oddělení genderové rovnosti ministerstva průmyslu, zaměstnanosti a komunikace Švédska. Za Českou republiku vystoupil Vilém Buriánek z ministerstva financí se zprávou o prosazování genderového rozpočtování a Bronislava Jonitová z ministerstva obrany. V druhé části odpoledne se vystupující hosté dotkli otázky zastoupení žen v ekonomické oblasti, tématu mikro creditů a sociální ekonomie. Evropský den žen byl uzavřen četbou ukázek z díla Xavière Gauthier *„Výpovědi žen, které podstoupily potrat. Když byl potrat ilegální.“*

damentálního aspektu trhu práce, genderová rozlišení biografických modelů, generalizace vědy a politiky apod. Na konkrétních zpracováních těchto aspektů Beck ukazuje platnost svých základních tezí, snaží se rozrušit tradiční formy zkoumání soudobé společnosti, které většinou nereflexují reflexivnost druhé moderny, nebo ji reflektují nedostatečně vzhledem k ní samotné a konečně se také snaží předvídat možné směry dalšího vývoje soudobé západní společnosti.

Při rozboru jednotlivých aspektů sociální skutečnosti Beck neustále naráží na jistý svorník, který zasazuje jednotlivé systémové procesy vývoje a samotné předměty tohoto vývoje do určitých realit odpovídajících souvislostí a tím je vysvětluje a kategorizuje (což zároveň Beckovi umožňuje rozvíjet jisté úvahy o budoucím možném vývoji). Tímto svorníkem myslím nejen onen duální charakter moderny obecně, ale i z něj vycházející náhled na proces, který samotný Beck na několika místech označuje jako proces (re)feudalizace. Stručně řečeno; v některých procesech – jako například v procesu individualizace – lze nalézt jisté momenty, které do jisté míry ve svých důsledcích navracejí daný jev do období před započítáním modernizačních přeměn (děje se tak po stránce obsahové). V příkladu individualizace se to ukazuje tehdy, uvědomíme-li si, že individualizace v podmínkách reflexivní modernizace sice osvobozuje život individua z interpretačního rámce třídní zkušenosti, ale zároveň ponechává individuum samotné a tedy i individuálně zodpovědné za svůj osud. Individualizace tak socializuje jedince do systému, ve kterém není např. nezaměstnanost vnímána jako sociálně-systémový problém, ale právě naopak je vnímána jako problém individuální – jako problém spjatý bytostně s aktérem podobně jako tomu bylo v éře feudalismu. Takový odhalený aspekt (re)feudalizace v procesu individualizace má dalekosáhlé důsledky nejen pro sociální skutečnost, ale i pro vědu, která se snaží tuto skutečnost zachycovat (sociologie), ale konečně i pro samotnou osvobozující politickou praxi, která přestává mít oporu ve skupinově prožívané a solidárně interpretované sociální skutečnosti a sa-

ma tak dochází do fáze jistého vyprázdnění svých obsahů (Beck v tomto bodě říká, že v podmínkách rizikové společnosti dochází k proměně nepolitiky v politiku a naopak – ekonomická a vědecká rozhodnutí nabývají politického charakteru bez vztahu k demokratickým procedurám a institucím). Popsaná plná socializace skrze individualizovaného jedince v sobě skrývá naznačený moment rizika o to více nebezpečného, čím méně je s pokračujícím procesem individualizace viditelný. Obdobným způsobem tematizuje Beck další aspekty soudobé společnosti a snaží se nalézt kontury rizikovitosti i v těchto sociálních skutečnostech.

Kromě vyčlenění silných konceptů „rizikové společnosti“ nebo „reflexivní modernizace“ Beck upozorňuje na to, že současná fáze modernizace se má k jednoduché moderně obdobně jako se měla jednoduchá moderna k tradiční společnosti. Tímto způsobem Beck specificky pojímá problematiku různých náhledů na modernitu užívajících k jejímu popsání předpony post. Stručně řečeno: Beck obvyklou představu moderny a postmoderny jako různých, nebo dokonce protikladných období koriguje takovým směrem, aby byly koncepty popisující modernu jako celek sto lépe osvětlit fundamentální a ontologickou vsazenost problémů (rizik) do systémových komponent společnosti již v raných fázích jednoduché modernizace. Takto Beck také navazuje na autory jednoduché moderny, protože to, co oni tušili (ambivalentnost vývoje kapitalismu), je Beck schopen ve svých konceptech aktualizovat a dokonce i predikovat možné směry dalšího vývoje.

V tomto bodě je třeba upozornit, že Beckova především deskriptivní práce je charakterizována jistou mírou cykličnosti argumentace: na počátku knihy Beck seznamuje čtenáře s intuicemi o rizikovitosti současné společnosti spočívající v produktech jí samotnou vytvářených (reflexivnost současné moderny). V postupné argumentaci, která vychází především z experimentálního uvažování a také z výzkumných dat, Beck krouží kolem svých základních tezí a postupným představováním faktů a jejich skrytých souvislostí

Organizátoři připravili velmi zajímavý program, který naplnil mezinárodní den žen jiným obsahem, než na jaký byly české ženy do roku 1989 zvyklé. Toto setkání by tak mohlo iniciovat novou tradici oslav mezinárodního dne žen v České republice a rozvířit veřejnou diskusi a participaci žen na prosazování genderové rovnosti. Drobný nedostatek se týkal pouze pasivní účasti publika, které se moderátorům nepodařilo vtáhnout do aktivní diskuse o těchto závažných otázkách.

RODINA A RODIČOVSTVÍ NA INTERNETU / Petra Rakušanová

Současné číslo se věnuje otázkám rodiny, a tak i dnešní informace o zajímavých internetových stránkách bude věnována různým informacím o rodině a rodičovství. Klíčovými slovy při vyhledávání internetových stránek byla hesla rodina a rodičovství. Další klíčové slovo bylo otcovství – zde nabídl vyhledavač mezi prvními pěti odkazy především reference právních firem, které nabízejí vedení případů o popření otcovství. Je třeba dodat, že mezi odkazy ke klíčovému slovu mateřství dominovaly komerční stránky nabízející oděvy a spotřební zboží obecně. Mezi představovanými odkazy je kladen důraz především na neziskové organizace působící v této oblasti.

*I nadále budu používat již zavedenou kategorizaci zdrojů – na konci každé informace uvádím celkové hodnocení kvality stránky (od * do *****, nejlepší hodnocení je pět hvězdiček). Mezi jednotlivé faktory patří přehlednost stránek, množství a kvalita informací týkajících se problematiky rovných příležitostí, grafická úprava etc.*